

תורת אביגדור

הגאון ר' אביגדור מילר זצ"ל

פרשת ויחי תשפ"ג

עבודת היגון

תוכן

א' - יגונו של יוסף / א

ב' - יגון של תשובה / ג

ג' - היגון ככלי לעליה / ו

בכיה זו על שום מה?

אמנם יוסף סבל מרורות במשך שנות טלטוליו הרבים. אין זה קל עבור נער צעיר להימכר כעבד לארץ זרה. גם כאשר הגיע יוסף לביתו של פוטיפר לא תמו צרותיו, והוא מצא את עצמו מואשם באשמת שווא ומושלך אל בית האסורים, כששלאות של ברזל אוזקות את ידיו ורגליו. אין שום ספק שיוסף עבר יסורים קשים ומרים. עם זאת, כעת הלא כבר עברו ותמו יסורים אלו. יוסף התבונן במאורעות ואמר לאחיו, "וַיִּשְׁלַחֲנִי אֱלֹקִים לְפָנֶיכֶם לְשׁוּם לָכֶם שְׂאֵרֵית בְּאֶרֶץ וְלִהְיוֹת לָכֶם לְפָלִיטָה גְדֹלָה, וְעַתָּה לֹא אֶתֶם שְׁלַחְתֶּם אֹתִי הִנֵּה כִּי הָאֱלֹקִים" (לעיל מה, ז-ח). יוסף לא נטר שום טינה לאחיו על מה שעוללו לו, ולכן מצופה היה שבמעמד זה של מחילה, הרגש היחיד שישלוט בו יהיה רגש השמחה, ואם כן, בכיה זו על שום מה?

אכן, אילו מדובר היה באדם חלש, אזי היינו מבינים שגם אם הוא אומר "הכל לטובה", הרי שהכאב עדיין מכרסם בליבו, וזכרון מעלליהם של אחיו עדיין טרי במוחו. אולם לא כך היה אצל יוסף הצדיק. הוא היה חזק ואיתן, וכל פעולה ודיבור אצלו נעשו מתוך מחשבה. כאשר אמר "אֱלֹקִים חֲשָׁבָה לְטֹבָה", הרי שהוא הכיר באמת זו בבהירות שאין כמותה. יוסף לא היה אדם רגשני ובכיין, ובכיו לא נבע מתוך חולשה.

למען האמת, זו אינה הפעם הראשונה בה אנו מוצאים את יוסף בוכה. גם בשעה שגילה עצמו בפני

א' - יגונו של יוסף

אלקים חשבה לטובה

לאחר פטירת יעקב אבינו, אחי יוסף באו להתחנן לפניו ולבקש את מחילתו על מה שעוללו לו בשנים עברו. הפסוק מתאר את תגובתו של יוסף הצדיק: "וַיִּבֶן יוֹסֵף בְּדַבְרָם אֱלֹו" (בראשית נ, יז). ונשאלת השאלה, מה מקומו של בכי זה? על מה יש לבכות? הלא תכף ומיד יוסף עצמו מצהיר בפני אחיו כי "אֱלֹקִים חֲשָׁבָה לְטֹבָה" (שם פסוק כ).

זה ברור שאילולא היה יוסף משנה למלך מצרים, משפחתו של יעקב היתה נידונה לכליה מוחלטת. הלא בארץ כנען המזון הלך וכלה, ובארץ מצרים לא היה להם כל סיכוי לשרוד לולא יוסף. לא היו ברשותם שדות לגידול תבואה, ואף אחד מבעלי השדות לא היה מסכים למכור להם תבואה בשנות רעב, שכן כולם שמרו באדיקות על התבואה שברשותם עבור עצמם, מחשש פן תכלה האספקה שאגרו לימים אלו.

ולכן, כאשר התבונן יוסף הצדיק על יד ההשגחה שסיבבה את ההתרחשויות כולן באופן שאכן התרחשו במציאות, הוא הכריז, "אֱלֹקִים חֲשָׁבָה לְטֹבָה". הוא לא אמר את הדברים מן השפה ולחוץ, אלא מתוך שכנוע פנימי ועמוק.

אחריתו של הדבר הוא טוב כאשר ראשיתו הוא טוב. אמנם ישנו פירוש נוסף לפסוק זה, אולם כך מפרש רש"י במקום בשם מדרש קהלת. מתי הדבר הוא טוב באחריתו? כאשר היה טוב בראשיתו.

יוסף בכה משום שבאותו רגע הכתה בו ההכרה כי אכן, אמנם כעת האחים מאוחדים וחיים בשלום ובאהבה זה עם זה, אולם ככל שזהו דבר גדול וחשוב, הרי שהשלום והאחדות הגיעו בשלב מאוחר, והרי זה כמו קשר שתוקן על ידי טלאי. כמה טוב היה אילו כל מעשה המכירה והירידה למצרים לא ארע מעולם.

כה חבל על השנים הללו שאבדו לריק - כך חשב יוסף לעצמו. הלא בעת המכירה יוסף היה בן 17 שנה, ובעמדו לפני פרעה היה בן 30, ואז עברו 9 שנים נוספות עד שירדו אחיו למצרים, הרי שעשרים ושתים שנים אבדו לריק! עשרים ושתים שנים שבהם ניתן היה לחיות יחד תוך הפקת תועלת הדדית.

יוסף בכה על כל אותן שנים אבודות. "כמה מיני שמחה ואושר יכולים היינו לחוות יחד. היינו יכולים להנות מעשרים ושתים שנים נפלאות ומפוארות! הנה מה טוב ומה נעים שְׁבַת אֲחִים גַּם יָחַד" (תהילים קלג, א).

מה טוב

בפסוק זה נכללות שתי בחינות ב"שבת אחים" - "טוב" ו"נעים". "טוב" פירושו שיש תועלת מרובה הצומחת משבתם של אחים גם יחד. כולנו יודעים שכאשר מתקבצת יחד חבורה של אנשים טובים החפצים לעבוד את ה', הרי שכל יחיד ויחיד מתוך אותה חבורה משיג תועלת גדולה בהרבה מזו שהיה משיג אילו היה פורש מהחבורה ומתבודד לעצמו, גם אם מדובר בצדיק הגדול ביותר.

היזהרו שלא להתפתות ולעשות את הטעות הזו, לפרוש מחבורה של עובדי ה'. גם אם אתם סבורים שיש לכם את המשאבים הרוחניים הנחוצים לכך, וגם אם זה נכון, אין לתאר ואין לשער מה אתם מפסידים בדרך. כל יחיד מחוזק על ידי הציבור, והרווח אותו הוא מקבל מחבריו הטובים הוא עצום.

אחיו, על אף שיוסף הצהיר ברוגע "כִּי לְמַחֲיָה שְׁלַחְנִי אֲלֵקִים לְפָנֶיכֶם", והרגיע את אחיו שהכל בסדר: "כולנו לא היינו אלא כלים בידיו של הקב"ה", חרף כל זאת, פרץ יוסף בבכי תמרורים (שם פסוק ב').

דמעות של שמחה

יתכן ושאלה זו אינה מציקה לנו כל כך, כי לפי תפיסתנו, בכי דווקא הולם את המעמד; אילו אנחנו היינו במצב זה, סביר להניח שתגובתנו היתה זהה. דבר ידוע הוא שפרץ עז של רגשות מוביל לעתים קרובות לדמעות, ויש מושג של דמעות שמחה.

שמה תאמרו אם כן שדמעותיו של יוסף היו דמעות של שמחה, והוא הגיב באופן דומה לאופן בו אנחנו היינו מגיבים. מי שחזה אי פעם באיחוד מחדש של אחים לאחר פרידה ארוכת-שנים, יודע שאלו הן התגובות. אני הייתי פעם עד לאיחוד שכזה, ואפילו לא היה מדובר ביהודים. מספר אחים ממוצא איטלקי נפגשו לאחר שלא ראו זה את זה במשך עשר שנים, והם בכו כמו תינוקות.

יתכן ותאמרו אפוא שכאשר יוסף ואחיו התאחדו מחדש, וכן מאוחר יותר כאשר הושלם הפיוס ביניהם, היה זה מעמד של שמחה גדולה, וזו היתה הסיבה לדמעותיו של יוסף. אולם מבט כזה שגוי ביסודו, שכן אנו משווים את עצמנו ליוסף הצדיק, ומדמיינים כאילו רגשותיו דומים היו לרגשות שאנחנו מכירים אצל עצמנו.

עלינו להבין שאצל יוסף ואחיו מדובר היה בהרבה יותר מאשר רגש אנושי טבעי שמרגישים אחים איטלקיים שמתאחדים שוב לאחר פרידה ארוכה. היה זה גם הרבה יותר מאשר אחים יהודים שנפגשים בנסיבות דומות. וגם כאשר התפייסו האחים זה עם זה לאחר פטירתו של יעקב, היה כאן הרבה מעבר להתפרצות של רגש הפיוס. אז מה אכן היה שם? מה משמעותן של דמעות אלו?

טוב אחרית דבר מראשיתו

התשובה היא, שבכיו של יוסף נבע מלימוד חשוב שמלמד אותנו שלמה המלך, שהוא יסוד גדול בתורה: "טוב אחרית דבר מראשיתו" (קהלת ז, ח), פירוש,

אילו רק...

ולכן כעת, כאשר יוסף בכה על צוואריהם של אחיו, עלתה בראשו המחשבה, "חבל על דאבדין! כמה שמחות יכולנו לחלוק במשך אותן שנים ארוכות של פרידה! כמה טוב ונעים היה יכול להיות!"

אילו רק האחים לא היו מוכרים אותו מצרימה. אילו רק היו חיים במשך שנים אלו באהבה ובידידות, כפי שאחים אמורים לחיות. הלא הרבה דרכים למקום להציל את משפחת יעקב מרעב. בוודאי לא היה זה הכרחי שהמשפחה תחיה בפירוד במשך שנים רבות כל כך רק כדי שיוסף ירד מצרימה ויספק מזון ומחיה לכל משפחתו. הקב"ה היה מסובב את הדברים בצורה שונה - היד ה' תקצר?

כעת, בזמן של איחוד מחדש ופיוס הדדי, כאשר זכה יוסף לחוות מחדש את רגש אהבת האחים, להרגיש את הנעימות שבחברתם ואת גדולת אישיותו של כל אחד ואחד מהם, הוא נזכר ביגון בכל מה שהיו יכולים להשיג אילו היו מאוחדים במשך כל אותן שנים, והוא פרץ בבכי מר, אודות אותן שנים נפלאות שאבדו לעד.

ועל אף שכל המאורעות היו לטובה, יוסף בכה כי היה יכול להיות טוב יותר. כמה טוב היה אילו היה נשאר באהלו של יעקב יחד עם חברת אחיו. "מדוע היה צריך את כל זה? יכולים היינו לחלוק את כל אותן שנים איש בחברת רעהו! כמה טוב איבדנו עקב אותן שנות פרידה!" נכון, כעת אנחנו שוב מאוחדים - וזה נפלא! אולם "טוב אַחֲרֵית דְּבַר מֵרֵאשִׁיתוֹ" - אילו היה טוב כבר מהתחלה, הרי שכעת האחרית היתה טובה בהרבה. זו היתה סיבת בכיו של יוסף.

ב' - יגון של תשובה

עזיבת החטא - כיצד?

רבינו יונה בשערי תשובה (החלק הראשון, מאמר יא) מונה את עיקרי התשובה. הנושא הזה הוא גדול ורחב, ולא נוכל במסגרת זו להיכנס לנושא כולו, אך עלינו לגעת בכמה מעיקרים אלו אותם מבאר רבינו

מלבד העובדה שבני החבורה מחזקים זה את זה, הרי שכל אחד ואחד עם תכונותיו ומעלותיו המיוחדות, מוסיף לסך הכללי של שלמות החבורה. כך זה גם במשפחה. כל אחד מהאחים שונה זה מזה, וכאשר אחים ואחיות חיים זה עם זה בשלום, הרי שאישיותו של כל אחד מהם מוסיפה לסך הכולל. זוהי שלמותה של משפחה של עובדי ה'. זהו "מה טוב!"

ומה נעים

הבחינה השניה היא "ומה נעים". מלבד שענין זה הוא טוב, דבר שמביא תועלת, הרי שהוא גם נעים! השמחה הקיימת בחברתם של בני משפחה היא אחת ההנאות הגדולות ביותר שיש. עצם העובדה שאחים מתאספים יחד כדי לראות זה את זה ולשוחח זה עם זה, מביאה אושר גדול. אהבת אחים היא הרגשה נעימה ביותר.

כמובן שבארה"ב של ימינו, אנשים נוטים להתעלם מעובדה זו. לעתים קרובות האחים מתגוררים הרחק אחד מהשני, והקשר ביניהם קלוש ביותר. הם משוחחים בטלפון אחת לתקופה, שולחים כרטיסי "שנה טובה", אולם הקשר הוא חלש ביותר. אך הקב"ה תכנן את העולם בצורה כזו שקשר בין בני משפחה יהווה את אחד ההנאות הגדולות של החיים.

יוצאי אירופה מהדור הקודם שהגיעו כאן לארה"ב, נוהגים היו לבלות זה בחברתו של זה. אצלם לא היה נהוג לצאת ל"בילויים" כאלה ואחרים. אצל בני הדור הקודם לא היה מושג כזה - גם לא אצל החילונים. אני זוכר בתור ילד כיצד בני המשפחה היו מתאספים באופן תדיר, ויושבים יחד במשך שלוש או ארבע שעות. הסבא, הסבתא, הבנים והבנות, הילדים, תינוקות קטנים שזחלו על הרצפה. הבית המה אדם, וזה היה ה"כיף" שלהם.

היום זה כבר נהיה משעמם. "בואו נצא לאיפה שהוא. בואו נעשה משהו ביחד". אנשים התחילו להחליף את ההנאה הזו שברא ה' בטבע האדם בהנאות כזב עליהן צריך לשלם. אנשים מבזבזים את כספם על בידור, נסיעות וכדו' - כל מיני דברים שנמכרים לנו בתור "הנאות", וזאת במקום הדרכים המקוריות שבהן אנשים היו נהנים זה עם זה.

לא תשכח

אולם בזאת לא תם הענין. גם אדם שקיבל על עצמו בלב שלם לשנות את דרכיו ולעזוב את החטא, ויום יום הוא מזכיר לעצמו שלעולם הוא לא ישוב עוד לדרכו הישנה, עדיין אין זה מספיק. אכן, אדם זה הצליח לחולל מהפך בחייו, מהפך קשה ביותר, ואשר על כן ראוי לו לשמוח בהישגיו עד כה, אולם עליו לדעת כי שמחתו אינה יכולה להיות שלמה כל עוד לא השלים את תהליך התשובה.

שמה תשאלו - מה עוד נשאר לו לעשות? הלא הוא עזב את חטאו עזיבה אמיתית! הוא מחזק את עצמו תדיר לבל ישוב לכסלו? מה עוד מצופה ממנו? התשובה היא, שעזיבת החטא מועילה רק לעתיד; מכאן ואילך - איני אותו האיש. אולם מה בנוגע לעבר?

לא די לו לאדם לתקן את דרכיו מכאן ואילך. גם אם מיום זה והלאה הוא יחיה כצדיק גמור, הרי שאם לא יתחרט על עברו, אם לא יביט במורת רוח כלפי מעשיו בעבר, ואפילו אם כן תהיה לו מורת רוח מסוימת, אך לא בשיעור המספיק, הרי שבעיניו, דרכו החדשה היא רק עוד דרך חיים שבה בחר מרצונו הטוב. הוא טופח לעצמו על השכם על כך שבחר להיות בעל תשובה, והוא מוכן לשכוח מהעבר.

אולם לא זו הדרך! אסור לו לשכוח מהעבר! אחד מעיקרי התשובה השלמה היא החרטה על העבר. חרטה פירושה שהאדם מתנתק מעברו, מביט באופן מגונה על המעשים שעשה בעבר ואומר, "אני מתעב את אותו אדם שהייתי בעבר! אני כל כך שמח שאני כבר לא הוא!"

יש אנשים שבעברם חיו בדרך מסוימת, וכיום הם עזבו את דרכם עזיבה אמיתית. הם לעולם לא יחזרו שוב על החטאים שעשו, אולם בכל זאת הם אוהבים להתרפק על הזכרונות הנעימים מהעבר, ולהיזכר בהנאה ב"ימים הטובים". למרות שאין כוונתם לשוב לדרך זו, הם מתייחסים בחיבה לחטאי נעוריהם שנעשו מתוך "קלות דעת". הם מוציאים את האלבומים ומביטים בתמונות הישנות מה"ימים הטובים", ומתענגים על הזכרונות. "כמובן שלא הייתי נוהג כך שוב", הוא חושב לעצמו, "אולם באותם ימים

יונה, בכדי להבין אל נכון את בכיו של יוסף, וללמוד מענין זה יסודות הנוגעים אלינו.

אחד השלבים הראשונים של התשובה הוא עזיבת החטא - כלומר להפסיק לחטוא. אולם יש הטועים בהבנת המושג של עזיבת החטא. ישנם רבים שכבר אינם חוטאים, וכעת הולכים בדרך הישרה ומדקדקים בהלכה - אולם עדיין לא זכו לקיים את החלק הזה של עזיבת החטא. הם לא באמת עזבו אותו.

הלא אנו עדים לא פעם לאנשים חוטאים ששינו את דרכם והחלו לחיות חיים של תורה ומצוות, אולם בעת אסון או משבר שהם חווים בחייהם, הם מאבדים את שיווי משקלם ושבים לדרכיהם הנלוזות. וגם כאשר לא מתרחש אסון - האין אנו רואים אנשים שחדלו מחטאיהם, ואחר כך נופלים ושבים לדרכם הישנה כאילו מעולם לא שבו בתשובה?

פירושו של דבר הוא שהם מעולם לא קיימו את העיקר של עזיבת החטא. עזיבת החטא פירושה שהאדם בונה מחיצה של ברזל בינו לבין דרך החטאים בה הלך עד כה. אם לא יעשה כן, הרי שאף אם כעת הוא חי בסביבה טובה יותר אשר אינה מציבה בפניו הזדמנויות לחזור על חטאיו הראשונים, מכל מקום הוא אינו באמת מבוצר ומוגן במעמדו כבעל תשובה.

לא מספיק לא לעבור שוב על אותם החטאים עליהם שב. עזיבת החטא פירושה שהאדם סיים עם החיים הישנים, והוא מקבל על עצמו בקבלה גמורה: "לעולם לא עוד!" לא קבלה חד פעמית שהאדם מקבל על עצמו ביום הכיפורים. לא! עליו לחזור עליה שוב ושוב בינו לבין עצמו - בסוכות, בחנוכה, בפורים, וגם בסתם יום רביעי של אמצע השנה. על בעל התשובה להחדיר לעצמו את עזיבת החטא יום יום, עד שהענין יהיה מקובע בדעתו, כביכול מעולם הוא לא חי באותה סביבה של חוטאים, אלא גדל כצדיק בתוך משפחה של צדיקים. זה מה שנדרש מהאדם; עליו לדבוק בכל כוחו בקבלתו, "לעולם לא עוד!" לזאת תיקרא עזיבת החטא.

אדם שדיבר ח"ו לשון הרע על חבירו אפילו פעם אחת, עליו לדעת שבכך הוא כתב על עצמו שטר חוב, והוא אינו יכול לשכוח מזה! יום אחד, בעודו חוצה רחוב סואן, הוא עלול לטעות בשיפוט הזמן הנחוץ לו להגיע לצידו השני של הרחוב לעומת מהירות הרכב המתקרב. הקב"ה עלול לגרום לו לטעות בשיקול דעתו עקב מילה אחת של לשון הרע שהוא דיבר. על כל אחד להתבונן בדברים אלו, שיתכן והוא שקוע עד למעלה מראשו בחובות כבדים.

עבודת החרטה

כיצד יוכל האדם אפוא לחלץ את עצמו ממצב זה? התשובה היא: לא על ידי שיתעלם מהענין. על מנת למזער את חובו, להקטין אותו שלב אחרי שלב עד שהוא יסולק לגמרי, על האדם להרגיש חרטה אמיתית ועמוקה על מעשיו בעבר. ככל שכואב לו יותר על העבר, כך העבר הזה נמחק יותר. וזוהי נחמתו של החוטא. ככל שיתחרט יותר, כך ימחה חטאו. שוב, לא די לו לאדם לשנות את דרכיו ולעזוב את החטא עזיבה עולמית. לא, זה לא מספיק. אך מה שכן מספיק הוא אם יתחרט חרטה אמיתית על מעשיו.

ולכן ישנם זמנים שעל האדם לפתוח את הברז של החרטה. מפעם לפעם, על האדם להתבונן על הדברים הלא טובים שעשה, ועל הדברים הטובים שלא עשה. עליו להיזכר באופן שהוא חי בצעירותו ולהרגיש יסורי מצפון. חרטה זו תטשטש את את הכתב על גבי אותם שטרי חוב עליהם חתם האדם בחטאיו. לאט לאט, דמעותיו שוטפות את המילים ואנחותיו נושבות על פני הכתב עד שלבסוף לא נשאר זכר מאותם שטרות. הנייר הופך שוב לחלק, וחובותיו נמחקים כלא היו.

זוהי התבוננות חשובה ביותר, ולכן רבינו יונה מונה את החרטה על העבר כהעיקר הראשון של התשובה. זהו חלק מתיקון החטא - להיזכר בחטא ולהבין עד כמה התנהגות זו היתה בלתי נכונה. אם זכרון המעשים

עליזים וחסרי דאגה הייתי חסר דעת, ולכן התנהגתי כפי שהתנהגתי. "ימים שמחים"? לא ולא! חס ושלום לחשוב כך! היו אלו הימים העצובים והעגומים ביותר!

על האדם להביט על אותם שנים כעל כשלון והרס, שכן הוא עוד ישלם על מעלליו! וכפי שאומר רבינו יונה: "וַיֵּשֶׁב אֶל לְבוֹ כִּי יֵשׁ עֲנָשׁ וְנָקָם וְשָׁלֵם עַל הָעוֹן, כְּעֵנֶן שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לב, לה) לִי נָקָם וְשָׁלֵם". על האדם להתבונן בצרות שהמיט על עצמו במעלליו, ולפחד ולחשוש מפני העונש שעלול לבא עליו בעולם הזה, או גרוע מכך - בעולם הבא. חלק עיקרי מתשובתו של האדם הוא לחשוב תמיד על יראת העונש.

שטרי חוב ופריעתם

והנה, דיבורים מעין אלו עלולים להרחיק בני אדם השוקלים לשוב בתשובה, אולם הדברים לא נאמרו לאותם חדשים שזה מקרוב באו אל חיק היהדות. "שערי תשובה" הוא ספר שנכתב עבור יהודים בעלי דעת המעוניינים ללמוד באופן יסודי את עבודת התשובה על כל חלקיה. ולכן, על אף שעבודת החרטה כוללת כמה וכמה חלקים, על בעל התשובה לדעת כי אחד החלקים החשובים ביותר הוא הענין של יראת העונש - החרטה מכח הצרות שהביא האדם על עצמו במעשיו.

כיצד יתכן אחרת? היתכן שאדם ישרוף חלק נכבד מחייו, ואחר כך יוכל להירגע ולשכוח מהכל? הוא פותח דף חדש ומדמיין שעברו נמחק?! משל למה הדבר דומה, לאדם שבצעירותו חתם על מסמכים רבים, שעל ידם הכניס את עצמו לחובות גדולים. היתכן שחובות אלו יימחקו רק משום שכעת הוא שינה את דרכיו?! אכן, בדוגמא זו הוא יוכל אולי להכריז על פשיטת רגל, או לחילופין לברוח למדינה זרה ולהחליף את שמו, אולם אצל הקב"ה אין דברים כאלה - כל אותם שטרי חוב יחזרו אל האדם ויתבעו את שלהם, ויהיה עליו להתמודד איתם, על כל המשתמע מכך!

ניתן להשיג ספרי רבינו בחנויות ספרי קודש ואצל המפיצים:

ספר שערי אורה-ועדי מוסר, ספר לב אביגדור-עבודת האדם בקניני השלמות מכתב יד: קולמוס 072-244-1670

תפילת אביגדור-פירוש וביאור על התפילה מכתב יד: אזל מן השוק

וכבר אין לו דרך לשחזר אותם. הוא לא יוכל להשיב לעצמו את השנים שיכולות היו לעבור עליו בטוב ובנעימים, שנים בהם יכול היה להתעלות התעלות גדולה בעבודתו ובתורתו.

הדבר היחיד אותו הוא אכן יכול לעשות כעת הוא להרגיש חרטה ויגון. וזו הסיבה שיוסף עסק ביגון כלפי כל אותן שנים יקרות שאבדו לבלתי שוב - משום שלעתים היגון על העבר הוא ההכנה הטובה ביותר לעתיד.

ג' - היגון ככלי לעליה

עבודת המרירות

והנה, הבנת מעשה יוסף ואחיו הינה דבר חשוב מצד עצמו, אך בנוסף לזאת עלינו ללמוד כיצד נוכל ליישם את הדברים למעשה, בחיינו אנו, שהלא זו הסיבה שהדברים נכתבו בתורה. אמנם ישנן סיבות נוספות לכך, אולם אחת הסיבות היא בכדי שנלמד עד כמה חשוב הוא ענין החרטה והיגון; שנדע כיצד להיזכר ולהבין כמה טוב היה יכול להיות אילו רק היינו נוהגים בדרך אחרת. לא מספיק לומר "אלקים חשבה לטובה" - בסוף הכל יצא טוב, אז הכל בסדר. לא, עלינו להתבונן ולחשוב כמה טוב יכול היה להיות, וכיצד הדברים יכולים היו להסתדר בצורה טובה בהרבה.

אנחנו מסוגלים למצוא בנפשנו יגון רב; בליבנו פנימה קיים מאגר גדול של מרירות וצער, אלא שעלינו להפעיל שיקול נכון בנוגע לשימוש בו, ולפתוח את המאגר אך ורק למען המטרות הנכונות. כבר סיפרתי לכם בעבר אודות אותו משורר שביקש לחבר שיר. באותו זמן בדיוק ירד גשם בחוץ, הטיפות היכו בחלון, וה"חכם הגדול" הזה חשב לעצמו, "הנה, הטיפות דומות לדמעות של צער המכות בחלוננו". ומתוך השראה זו הוא כתב את השיר הבא [במקור באידיש]: "מאי קמְשָׁמַע לְן הַגְּשָׁם?" - מה מלמד אותנו הגשם? "טיפ טיפ על חלונותינו, כְּאִישׁ בְּכָכִי מְמַרְר". זה מה שהשוטה הזה ראה בגשם. הוא ראה

אינו כואב לאדם - או אם הוא לא כואב מספיק - אם האדם מביט על דרך חייו הקודם בשוויון נפש, הרי שהוא עדיין אינו בעל תשובה.

השנים האבודות

אולם למען האמת ישנו ענין נוסף, עמוק יותר מהחרטה, וכאן אנו חוזרים לבכיו של יוסף. רבינו יונה כותב שהעיקר השלישי של התשובה, לאחר החרטה ועזיבת החטא הוא היגון. היגון שונה הוא מהחרטה. החרטה היא צער על המעשה הרע שארע בעבר, ואילו היגון הוא הצער מההכרה של כמה טוב היה יכול להיות אילו לא הייתי חוטא! כמה הצלחה ועלייה הייתי יכול להשיג אילו לא הייתי עושה את הטעות ההיא!

לדוגמא, בחור ישב כמה שנים בישיבה ובזבז את זמנו לריק. במקום לנצל את זמנו ללימוד התורה בהתמדה, הוא בחר להתעסק בכל מיני שטויות והבלים. החדשים חולפים, השנים עוברות, וסוף סוף הוא מבין שהוא בזבז את שנותיו היקרות בישיבה.

כמובן, הוא יכול כעת לקיים את העיקר של עזיבת החטא, ולהעמיד מחיצה של "לעולם לא עוד", ובכך לנטוש את דרך החטאים בה צעד. הוא גם יכול להתחרט ולדאוג מפני האף והחימה עד כדי כך שדמעותיו ימחקו את כל שטרי חובותיו.

הכנה לקראת העתיד

אולם אל לו לשכוח את היגון. חלק מעבודת התשובה הוא להקדיש זמן להתבוננות אודות כמה טוב יותר היה אילו היה מנצל את שנות עלומיו. יתכן ואילו היה עושה כן, הוא היה היום אדם גדול. מי יודע כמה הוא יכול היה לצמוח! יתכן שכיום כבר פסו הסיכויים עבורו להפוך לגדול בתורה. יתכן והוא יהיה עבד ה' מעולה, אולי הוא אפילו יהיה למדן, אולם המדרגות אליהן יכול היה להגיע כבר אבדו ופסו להן.

ולכן, חלק חשוב מעבודת התשובה הוא לחזור ולהתבונן, ולשאול את עצמו, "מדוע לא עשיתי כך קודם לכן? כמה טוב היה אילו לא הייתי מתמרד בשנות נעורי, אילו לא הייתי עובר את העבירה ההיא!" זה כואב לו כי הוא איבד כל כך הרבה מכח מעשיו הרעים. ישנם דברים שכבר אבדו לו לנצח,

להיות. זהו חלק חשוב ועיקרי מעבודת התשובה והכפרה אותו יכול האדם להשיג כל עוד הוא בחיי חיותו.

ככל שנרגיש יגון רב יותר כאן בעולם הזה, כך נמחק עוד ועוד מהחובות אותם נצטרך לפרוע בעולם הבא. כאשר האדם מצליח לגייס את הכח לעורר בקרבו יגון על העבר, הרי שבזה הוא מביא תיקון גדול לנשמתו.

עד כה ביארנו נקודה אחת באשר לחשיבותה של עבודת היגון ונחיצותה להצלחתנו. הבה נכנה ענין זה בשם, "ה' יְרָאָה לְלֵבָב" - ה' רואה אל תוך לב ליבו של האדם, וכאשר הוא רואה שמשאלתו האמיתית של האדם היא שהלוואי ודבר זה לא היה מתרחש מעולם, הרי שיש לזה משמעות רבה, והדבר יעמוד לו לאדם בעולם הבא.

ללמוד מהטעויות

אולם ישנה מטרה נוספת, שווה בחשיבותה לראשונה, לעבודת היגון, והיא, שבכוחו של היגון להוות כלי לסייע לנו לשנות את דרכינו **בעודנו בחיים חיותנו**. כאשר האדם מכסה את עברו בשמיכה דקה, הרי שהמוטיבציה שלו לערוך שינוי אמיתי אינה חזקה כל כך. לעומת זאת, כאשר האדם מלא יגון וחרטה על הדברים שעשה או לא עשה בעבר, הרי שזהו הצעד הראשון לקראת שינוי אמיתי בעתיד. עלינו ללמוד מהעבר, שלנו ושל אחרים, וכן מכל מה שהתורה מלמדת אותנו, ולנצל את רגשי החרטה והיגון כדי לערוך שינויים מהותיים בחיינו.

ניקח לדוגמא עקרת בית, "בעלאבוסטע" אמיתית שגם בהיותה אשה מבוגרת, ממשיכה לעסוק במלאכות הבית בכוחות עצמה. וכך, גם כאשר התעורר הצורך לטפס על סולם על מנת לתלות וילון, התעקשה הגברת לעשות זאת בעצמה, ואבוי, היא נפלה מהסולם ושברה את עצם הירך.

השבר מעולם לא התאחה כראוי, ועקב כך היא נאלצה להתנייד במשך שנים רבות באמצעות כסא גלגלים. מעתה היא כבר נזקקה לשירותיה של עוזרת בית נכריה על מנת לבצע את עבודות הבית, וכל חייה השתנו מן הקצה אל הקצה. היא הרגישה

טיפות גשם היורדות על חלון ביתו, וליבו התמלא עצב. "אלו דמעות של צער", כך חשב לעצמו, "גשם פירושו עצבות".

אילו היה רק מאזין למילותיו של המשורר האמיתי, לשירי דוד עבדך, הוא היה יודע שהגשם מלמד אותנו על טובו וחסדו של השי"ת! "הַמְכִין לְאָרֶץ מָטָר", הוא מכין את הגשם עבורנו. אנחנו זקוקים לגשם! כל טיפה היא פנינה! זוהי חיותו של העולם, וגם אנחנו עשויים מגשם! 80% מגוף האדם עשוי ממים. אז על מה יש לבכות? אלא שאנשים טיפשים מביאים את עצמם לידי צער ועצבות כלפי הדברים הבלתי נכונים.

כן בוכים על חלב שנשפך

ואכן, ברוב רובם של המקרים טוב יותר לפתוח את ברז השמחה. זהו נושא עליו אנו נוהגים לשוחח לעתים תכופות. בליבנו קיים מאגר בלתי נדלה של שמחה, ומוטל עלינו למשוך ממנו שמחה בכל יום תמיד, ובכך להפוך את חיינו למאושרים ושמחים. בכך אנו הופכים יום "רגיל" ו"משעמם" למעיין אינסופי של שמחה עצומה.

אולם ככל שעלינו לשמוח באמת, חייבת להיות אצלנו גם חרטה על העבר. האדם צריך ליצור בשכלו תאים שונים, ולשים את כל הרגשות במקומם המתאים. וכך, החרטה והיגון אודות הדברים שעליהם ראוי להתחרט אינם מהווים סתירה לשמחה התמידית בה האדם שרוי. נכון - האדם צריך לחיות חיים של שמחה ואושר, אולם עם זאת עליו להיות מלא בחרטה ויגון אודות חטאי העבר. עליו להתמלא ביגון אודות כל מה שיכול היה להיות טוב יותר אילו היה נוהג באופן אחר.

העולם אומר, "לא בוכים על חלב שנשפך", אולם האמת אינה כן. בפרשה זו לימד אותנו יוסף הצדיק כי לפעמים משתלם לבכות על העבר ועל מה שיכול היה להיות, וזה עצמו מהווה תיקון.

מחיקת החובות

כאשר הקב"ה מביט אל תוך שכלו של האדם ורואה שם יגון אמיתי וכנה, הוא מחשיב יגון זה, ובהתאם לדמעותיו וצעריו, מוחל לו השי"ת על מה שיכול היה

אילו...", והדרך הטובה ביותר להימנע מיגון נצחי היא ללכת בדרכיו של יוסף הצדיק ולעסוק בעבודת היגון כאן בעולם הזה.

כאשר אנחנו שומעים את הסיפורים הללו ורגשי צער ממלאים את ליבנו, מצופה מאיתנו לערוך שינויים בחיינו. מי שגר בקומה השנייה ומעלה, חובה עליו להתקין סורגים בחלונות, ושהסורגים יהיו סגורים בכל עת! נרות השבת צריכים להיות ממוקמים בחדר בו אין לילדים גישה. אף אחד לא אמור לסרב לשידוך הגון בגלל חלומות כאלו ואחרים. ישנם אנשים שיושבים היום בבית אבות, ועדיין ממתנינים להצעה הקוסמת...

התחלה טובה

אז כאשר אתה קם מחר בבוקר, דאג להקדיש מעט זמן לעבודת החרטה והיגון. "אה! יום האתמול! כמה הייתי יכול להשיג ולהספיק אתמול אילו רק הייתי נותן דעתי לכך!" עוד קצת יגון לפני שינה גם הוא בכלל לא יזיק. ואז, בקומך בבוקר, חשוב לעצמך, "היום אני הולך לבית הכנסת להתפלל בציבור, ואעשה מאמץ להתפלל כראוי. כמו כן, אשתדל היום לחיות כיהודי למופת, מתוך יראת שמים ומידות טובות".

עשית טעויות אתמול? דהרת בתפילתך, ובמשך כל אותו הזמן ביקרת בספארי באפריקה? לא פתחת ספר במשך אותן דקות מיותרות שהיו לך במשך היום? אמרת מילה חריפה לרעייתך? אם תתחרט על מעשים אלו, הרי שתוכל להתחיל מחדש בכל יום.

כל בעל יכול לקום בבוקר ולהרגיש חרטה על מה שעשה או לא עשה ביום האתמול. חרטה זו לכשעצמה היא תיקון, והיא מוחקת מעט משטרי חובותיו. ואז הוא מקבל על עצמו שהיום הזה יהיה טוב יותר מאתמול. "החל מהיום, אשתדל לחיות בשלום גמור עם רעייתי. לא אפגע בה, ואשתדל תמיד לכבד ולשמח אותה".

וכך גם לגבי האשה. אם היא מרגישה חרטה אמיתית כלפי העבר, היא תדאג שהיום לא יהיה כמו אתמול. עליה לחשוב לעצמה, "רגשי החרטה שאני מרגישה פירושם שכעת אני מתחילה חיים חדשים. מעתה אשתדל לשמח את בעלי, ולא לומר לו מילים

שהיא נמצאת בגיהנם עוד בחייה. עד לאותו יום מר ונמהר היא היתה "בעלאבוסטע" שעשתה הכל לבד, והיא לא חלמה שיהיה עליה להאציל מסמכויותיה לאחרים. והנה כעת היא יושבת בכסא הגלגלים ויש לה די והותר זמן כדי לחשוב. די זמן כדי להרגיש יסורי מצפון, ולחשוב לעצמה שוב ושוב: "מה היה כעת אילו לא הייתי מטפסת על הסולם ההוא?"

טרגדיות כואבות

ומה בדבר אותה אשה שלא שמרה כיאות על התינוק שלה? לא אספר לכם מה שקרה, כדי שלא תזהו את המקרה. למען האמת, לא מדובר במקרה אלא במקרים. מקרים רבים. אז נכון, יש לה ילדים נוספים והמשפחה חווה יחד זמנים של שמחה ואושר, אולם בשולחנם יש מקום אחד ריק. רגע אחד קטן של חוסר תשומת לב על יד החלון. מה כבר קרה? על הרגע האחד הזה היא לא מפסיקה להתחרט ולהתייטר, ויסורים אלו עתידים ללוות אותה בזה ובבא.

ישנה "בחורה" שכבר מתקרבת לגיל שבעים, וכל חייה מלאים חרטה. בהיותה בת שמונה עשרה הוצע לה שידוך מצוין, אך היא היתה גאוותנית ומלאת אמביציה, ולכן היא סירבה לשידוך והעדיפה להשקיע ב"קריירה" שלה.

סיפורו של יוסף הצדיק ולהבדיל סיפוריהן של עקרת הבית ושל הרווקה שעדיין ממתנה לזיווגה, מזכירים לנו שעלינו ללמוד מטעויותיהם של אחרים ולהתחרט על הטעויות שלנו. וככל שנקדים להפנים זאת כן ייטב לנו, כי כך יהיו לנו יותר הזדמנויות למחוק את שטרי חובותינו ולתקן את דרכינו מכאן ולהבא.

השינויים המתבקשים

אולם חשוב שנזכור כי שינויים אלו יכולים להתבצע רק כאן בעולם הזה. כי אותה אשה מהסיפור כבר נמצאת בעולם הבא. אני מקווה שהיא נמצאת במחלקה הנכונה, אולם בכל מקרה אין ספק שהיא סובלת מייסורי חרטה. "אילו רק הייתי עושה כך או כך, כל חיי היו נראים אחרת". זהו שאמרו "רשעים מלאים חרטות", וזה חלק מהגיהנם. יושבי הגיהנם סובלים קשות מרגשי החרטה והיגון של "מה יכול היה להיות

מתוך תשובות שהשיב הרב זצ"ל לשואלים

שאלה:

קרובי משפחתי שאינם נמנים על שומרי התורה והמצוות הזמינו את בני לשבת. מהי הדרך הטובה ביותר עבורי לסרב לבקשה זו מבלי לפגוע ברגשותיהם?

תשובה:

עליך לומר להם שיש אצלכם עקרון לפיו הילדים נשארים בבית בשבת. אני חושב שבאופן כללי כדאי שהילדים ישארו בבית ולא ישבתו אפילו אצל קרובי משפחה שומרי תורה ומצוות, כי אין לדעת מה הילד יחווה שם בשבת. מרחוק הכל נראה טוב, אולם האם אתה באמת מכיר את הנערים הללו? בנך עלול להיחשף לדברים שליליים שם. כמו כן, הוא עלול לצאת לשחק בכביש ומי יודע מה יקרה לו. אם אתה באזור, אתה תדאג שהוא לא יעשה דברים מסוכנים ותגער בו אם יהיה צורך בכך, אולם על פי רוב אנשים חוששים מלגעור בילד של מישהו אחר, כך שבנך עלול לסכן את חייו. קיצורו של דבר, לא משתלם כלל לאפשר לילדים לנסוע לבדם לשבת. אמנם כיום זהו מנהג של רבים, אולם אני בהחלט איני תומך בכך. השאירו את הילדים בבית.

פוגעות. לא אבקש ממנו לקנות דברים רבים מדי עבורי ועבור הבית, ובכך אשתדל לצמצם בהוצאות על מנת להקל מעליו את עול הפרנסה".

בעקבות רבי נחמן

כאשר אדם חי באופן זה, שמחתו רק גדלה עוד ועוד, שכן כל יום הוא טוב יותר מקודמו. רגשי החרטה שהוא מרגיש הופכים לכח המניע אותו להשיג שלמות והצלחה בחייו, ורק מוסיפים לאושרו. בכל פעם שהוא נופל הוא מרים את עצמו שוב ולוקח עוד צעד קדימה.

כך מסופר אודות רבי נחמן מברסלב זיע"א. רבי נחמן כותב בהקדמה לאחד מספריו שהוא ניסה פעמים רבות ונפל, אולם מעלה אחת היתה בו תמיד, והיא, שבכל פעם שנפל, הוא חיזק את עצמו ואמר, "כעת אני מתחיל שוב מהתחלה". הוא כותב כי לעתים דבר זה היה קורה מאה פעמים ביום. ביום אחד, אדם יכול להחליק אחורה מאה פעמים, אך בכל פעם הוא מתחזק ומחליט לא להתייאש אלא להתחיל שוב מהתחלה.

זהו יסוד חשוב ביותר עבורנו - לנסות תמיד להתחיל שוב מהתחלה, ושההתחלה תהיה טובה יותר, וזאת על ידי רגשי החרטה והיגון על העבר. "טוב אחרית דְּבַר מֵרֵאשִׁיתו" - ככל שירבה האדם בהתחלות טובות, כך סופו יראה טוב יותר.

שבת שלום ומבורך!

בואו נהיה מעשיים

חיים עם יגון

אבותינו וקדמונינו היו בשליטה מלאה על רגשותיהם, וכאשר יוסף בכה, הוא עשה זאת עבור מטרה מסוימת. כאשר עושים בו שימוש נכון, היגון הוא כלי עצום לעבודת ה'. בלי נדר, השבוע נקדיש מעט זמן להתרגל בעבודה זו.

בכל יום נקדיש דקה אחת לחשוב על דבר בלתי נכון שעשינו אתמול, או משהו טוב שיכולים היינו לעשות ולא עשינו, וננסה לעורר בליבנו מעט יגון, ונקבל על עצמנו שהיום נתחיל התחלה חדשה.